

Opening Netwerkdag 'Klimaat verandert de kerken, 28 maart 2009.

Als voorzitter van het Interkerkelijk Milieu Netwerk wil ik u namens dit netwerk allen hartelijk welkom heten. In het bijzonder de vertegenwoordigers van de kerken en organisaties die straks de verklaring over klimaatverandering in ontvangst zullen nemen, de deelnemers aan het forum en allen die vanmiddag aan de werkgroepen en de afsluitende liturgie hun medewerking verlenen.

28 maart. De netwerkdag twee jaar geleden, in november, was op een dag met recordwarmte. Vandaag mogen we het doen met geruststellende maartse buien. Normaal Nederlands weer.

Maar hopelijk vanavond even met een ongemakkelijke herinnering aan wat er met de natuur en het klimaat aan de hand is. U wordt door het Wereld Natuurfonds uitgenodigd om mee te doen met de wereldwijde actie 'Earth Hour', waarbij u gevraagd wordt om vanavond tussen half negen en half tien de verlichting uit te doen. O.a. bruggen in Amsterdam en Rotterdam zullen dan niet verlicht zijn, evenals de strip in Las Vegas en het Christusbeeld in Rio de Janeiro. Of we dat laatste ook moeten toejuichen, weet ik niet. Tenminste, niet als we geloven dat het licht van Jezus en zijn weg ook iets kunnen betekenen voor de klimaatcrisis.

De verklaring van de Raad van Kerken gaat er vanuit dat kerken een eigen specifieke bijdrage kunnen leveren aan de reactie op de klimaatcrisis, het grootste, en mogelijk beslissende, vraagstuk van deze eeuw. Dat vraagstuk is ook een moreel, ethisch en spiritueel vraagstuk, zoals Al Gore benadrukte, waarbij ieder geloof en levensovertuiging wordt uitgedaagd. Zwijgen, ontkennen of vluchten is geen optie meer.

Ons geloof wordt bevraagd, is in het geding. Vanuit dat perspectief wil ik in de opening van deze dag een belijdenis centraal stellen, als uitgangspunt voor een kort moment van bezinning. Het zijn de aanvangswoorden van Psalm 24:

'Van de HEER is de aarde en alles wat daar leeft,
De wereld en wie haar bewonen.'

Deze belijdenis leidt direct naar de vragen van deze dag. Het is geen vrijblijvende belijdenis. Het is een oproep om te delen. Als het gebod om te delen gegeven wordt, zoals in het radicale gebod van het sabbatsjaar en het jubeljaar, klinkt als motivatie: 'Want de aarde, het land is van mij is zegt de HEER'. Daarbij wordt, zoals in Psalm 24, niet alleen een delen tussen mensen bedoeld, maar een delen met al wat leeft: ook met de dieren en de verdere levende schepping. Ook zij bewonen de aarde. En als we geloven dat in deze psalm God als schepper spreekt mogen we dat delen ook in de *tijd* naar de toekomst uitstrekken, naar de verre naaste in de toekomst. Het is de God van de doorgaande schepping, die bezorgd is over de toekomst van zijn schepping.

Die, zoals de joden benadrukken iedere dag weer zijn schepping vernieuwt, en ons zo brengt tot het loflied en danklied van deze psalm.

De wereld delen met wie haar bewonen. Die bewoners zijn in deze psalm dus niet alleen de mensen, maar al wat leeft. Vooral de ‘Werkgroep kerk en dier’ in ons netwerk vraagt hiervoor onze aandacht.

De eerste en oudste Griekse vertaling vertaalt het woord ‘wereld’ in de psalm met oikoumene, waar ons woord oecumene aan ontleend is: en dat is een actuele uitdaging vanuit de psalm: durven we het woord oecumene als hele bewoonde wereld uit te breiden tot de hele schepping, die in het netwerk van al het leven, op dood en leven, met ons verbonden is? Maar ook de oecumene van de kerken wordt actueel uitgedaagd: durven we vanuit de belijdenis dat de aarde van God is en de urgentie van de klimaatcrisis oude grenzen te overschrijden?

We proberen dat in ieder geval in het Interkerkelijk Milieunetwerk, waarin we vooral als projectgroep van de Raad zeer nauw samenwerken met het Christelijk Ecologisch Netwerk. In die zin is deze dag, ook met de officiële kerkelijke vertegenwoordigers, nog tamelijk uniek in de geschiedenis van de Nederlandse oecumene. Ook al zal het soms moeite kosten om elkaars geloofstaal goed te verstaan en te begrijpen. Dat is op zich al een waardevolle oefening.

Het woord oikoumene is afgeleid van het woord oikos, huis, dat we ook herkennen in het woord economie, als het beheer van het huis, en het woord ecologie, als de leer van het huis. Zowel de leer van het huis als het beheer van het huis zijn nauw verbonden met de klimaatcrisis. De beheerder als oikonomos, als econoom, kennen we uit de bijbel vooral als de onrechtvaardige rentmeester, die rente nam terwijl de joodse wet dat verbod. Hij kende zichzelf een bonus toe, die hij overigens wel bereid was terug te geven toen hij zelf in grote moeilijkheden kwam. Het goede beheer van het huis omvat ook de natuur als schepping. Zo kunnen wij het scheppingsverhaal in Genesis 1 ecologische lezen, als een logos, leer van het huis. In dit verband wil ik wijzen op het boekje en het project ‘Levend Huis’ van de projectgroep Kerk en Milieu. Hierin wordt het scheppingsverhaal beschreven als een huis, waarin al het leven een plaats mag hebben en op elkaar aangewezen is. Het zijn zeven scheppingsdagen, die ook geordend kunnen worden naar de tien woorden van de tien geboden. In zijn schepping geeft God ordening en richting aan ons leven. Daar liggen de wortels van onze leer als kerk, als kerkelijke ecologie, kerkelijke leer van het huis. En daarmee komen we bij een wezenlijke bedoeling van de verklaring van de Raad: vanuit deze bijbelse traditie hopen en pretenderen wij dat wij een eigen bijdrage kunnen leveren aan de bestrijding van de klimaatcrisis. In de spanning of het huis levend blijft of dat het wordt, zoals in de titel van het complementaire educatieve project van het Christelijk Ecologische Netwerk: Dag Schepping ?!, waarin we ook ondanks alles de hoop mogen blijven beluisteren dat we ieder dag Gods schepping kunnen blijven begroeten.

Bij het woord logos in ecologie, als leer van het huis, mogen we ook denken aan de vertaling van logos met woord: het scheppingswoord, dat in het begin van het evangelie van Johannes verbonden wordt met Christus. Vanuit hem willen wij de schepping bezien. Aan hem ontlene wij onze hoop, die het dilemma van pessimisme en optimisme overstijgt.

Vanuit dat perspectief wil ik ook deze dag met gebed openen.

Laten wij bidden:

Goede God, schepper van hemel en aarde,

Wij danken u dat u nog altijd deze wereld in uw handen houdt en verder draagt, Ondanks alles wat wij ervan gemaakt hebben en waarvoor wij voor u schuld belijden.

Wij bidden u dat wij deel mogen hebben aan de vernieuwing van uw schepping, zoals die in uw zoon Jezus Christus ons nabij is gekomen.

Geef dat wij ons niet door zorgen en angst laten verlammen, maar de moed hebben om wat er op ons afkomt onder ogen te zien.

Zegen ons samenzijn deze dag, help ons om elkaar te verstaan

Zet ons op nieuwe wegen, naar uw toekomst en komst.

Amen

Voor ik nu de verklaring van de Raad van Kerken wil overhandigen wil ik eerst nog iets zeggen over de voorgeschiedenis.

Dat is een lange voorgeschiedenis, met een eerste golf in de eerste helft van de jaren zeventig, toen de Raad het initiatief nam voor de actie Nieuwe Levensstijl, die breed gedragen werd door de lidkerken van de Raad. In die tijd vielen al woorden als ethiek van het overleven of zoals ik vond in een boekje van Hans Bouma uit die tijd: 'een revolutie tegen de ondergang'.

In 1988 begon het Conciliair Proces met de oproep van de Duitse atoomgeleerde van Weizsäcker de 'De tijd dringt'. In de geloofsbrief van de Raad van Kerken in 1988 'Een verbond voor het leven' wordt de klimaatcrisis of, zoals het toen nog in het Engels werd aangeduid, 'Global warming', nog niet genoemd. Maar in 1990 deed de werkgroep Kerk en Milieu van de Raad de 'halveeroproep', een oproep om binnen 15 jaar de uitstoot van CO₂ met 50 % te verminderen. Het was een oproep die internationaal aandacht kreeg. Daarna is het stil geworden, ook in de kerken. We weten eigenlijk nu pas de laatste jaren hoe vooruitziend al deze oproepen waren. Maar nu is voor de kerken het moment van de waarheid aangebroken. De ergste voorspellingen dreigen waar te worden. De cijfers liegen er niet om. Een verwachting van een temperatuurstijging tussen de 1 en 6 graden voor deze eeuw, afhankelijk van het terug dringen van de CO₂ uitstoot. Iedere stijging van meer dan twee graden kan de aarde in een ondergangsspiraal doen belanden.

En het zal enorm veel vragen om het onder die twee graden te houden. Die ernst van de situatie is nog niet doorgedrongen, ook niet naar mijn ervaring bij de leden van de kerken.

Als we deze stijging willen voorkomen zijn de komende tien of twintig jaar beslissend. In die tijd zal er een begin gemaakt moeten worden met een terugbuiging van de CO₂ uitstoot. Die situatie stelt al onze eerdere plechtige kerkelijke verklaringen en voornemens op scherp.

De drie thema's van het conciliair proces vinden nu een overkoepelende toespitsing in het thema klimaatverandering: daardoor staan zowel de gerechtigheid, de vrede als de heiligheid van de schepping in hun onderlinge relatie op het spel. De tijd dringt veel meer dan in 1990.

De verklaring van de Raad zegt eigenlijk niet zo heel veel nieuws in vergelijking met wat er allemaal al vanaf 1970 is gezegd. Al zal een goede lezer de nieuwe accentverschillen wel opmerken. Zoals de inzet met kwetsbaarheid die voorkomt uit alle onzekerheid over de reële uitwerking van de klimaatcrisis. En als een uitdrukking die een grens stelt aan onze ideeën, die vaak illusies zijn, over maakbaarheid.

De verklaring is vooral een oproep, voortkomend uit een steeds dringender urgentie, tot een hernieuwd commitment van de Raad zelf en van de lidkerken van de Raad. En een oproep van het Christelijk Ecologisch Netwerk, dat heeft meegewerkt bij de totstandkoming, aan alle kerken en christelijke organisaties die zich bij hen betrokken voelen. De urgentie die nu zichtbaar is heeft betrekking op het geheel van het kerkelijke leven. Op het diaconaat, als preventief diaconaat, om rampen te voorkomen. Aan de theologie als een theologie die deze volstrekt nieuwe en ongehoorde situatie zal moeten doordenken. Vaak ontstaan theologieën na een crisis, zoals na de eerste en tweede wereld oorlog, Het zijn post, na-theologieën. We hebben nu behoefte aan prae-theologieën, die het onvoorstelbare dat op ons afkomt, vanuit het geloof vooraf durven te doordenken, en vanuit het christelijk geloof durven bijdragen aan het maatschappelijke en politieke debat.

De verklaring is wat ons betreft niet een laatste woord, zeker ook theologisch niet, maar een eerste begin, als een oproep tot een verdiepende bezinning, over kerkelijke grenzen heen en tot een versterkte inzet. Het is nu of nooit. Daarbij zullen we zowel praktisch als theoretisch nieuwe wegen moeten verkennen. Wij voelen ons wat dat betreft als Interkerkelijk Milieu Netwerk binnen de kerken nogal marginaal en kunnen alleen verder als de kerken de verklaring serieus nemen en de doorwerking zelf ter hand nemen. Wij zijn blij dat u hier bent als een signaal dat die bereidheid er is en wij zijn uiteraard na de overhandiging heel benieuwd naar uw reactie en hoe u hieraan een vervolg wilt geven. Wij hopen op een nieuwe of een hernieuwde beweging in en vanuit de kerken die het geloof uitdraagt en zichtbaar maakt dat de aarde van God is en blijft.